

LA NECROPOLÍTICA DE LA FRONTERA

Blanca Garcés Mascareñas, investigadora sènior, CIDOB

Es calcula que, només al 2021, 4.404 persones han mort ofegades intentant arribar a les costes espanyoles. A diferència de 2013, ara ningú sembla sentir-se culpable. Tres relats (sobre el rescat, els traficants i els governs dels països veïns) expliquen aquesta indiferència creixent, i l'acceptació de que aquestes morts, que sovint són morts per omissió, són els efectes col·laterals necessaris de les nostres pròpies polítiques de no arribada.

704

GENER
2022

* Aquesta publicació ha rebut finançament del programa de recerca i innovació Horitzó 2020 de la Unió Europea en virtut de l'acord de subvenció núm. 101004564 (projecte BRIDGES). Els continguts d'aquesta publicació són responsabilitat exclusiva de l'/s/les autor/a/s/es i no reflecteixen necessàriament la visió de la Unió Europea. La Comissió Europea i l'Agència Executiva Europea d'Investigació no són responsables dels usos que es puguin fer de la informació que conté aquesta publicació.

* Aquest article va ser publicat prèviament a *L'Ara*

Tres relats en poc més de vuit anys: deixar de rescatar per a què deixin de sortir; lluitar contra els traficants per deixar-los en terra; i retornar-los com sigui i el més aviat possible per respondre amb contundència als xantatges dels països veïns. No són només justificacions. La força del relat és profundament performativa. Les interpretacions (més que els fets) són les que determinen les nostres respostes. Així és com d'aquests relats sorgeixen aquestes polítiques: des de la reducció dràstica de la capacitat de rescat de les guàrdies costeres del nord, i l'externalització d'aquest mateix rescat a les guàrdies costeres del sud (sense importar el com), a la criminalització de les ONGs que treballen en frontera i, en el moment en què els migrants són percebuts com a "armes", a la normalització de les devolucions en calent i la suspensió del dret d'asil.

"Aquesta no és l'Europa que volem". Així reaccionava la comissària europea d'Interior Cecilia Malmström davant la mort de 366 persones a les costes de Lampedusa. Era l'octubre de 2013. Vuit anys després s'han comptabilitzat més de 23.000 morts a la Mediterrània. En realitat són molts més. La majoria desapareixen abans de poder ser comptabilitzats, també en l'extensió de la Mediterrània (migratòriament parlant) que és el Sàhara. Segons l'**informe anual** de Caminando Fronteras, només al 2021, 4.404 persones han mort ofegades intentant arribar a les costes espanyoles. També al 2021 hem sabut de refugiats morts de fred a la frontera amb Polònia o d'altres ofegats al Canal de la Mànega en l'intent cada vegada més desesperat d'arribar al Regne Unit.

A diferència de 2013, ara ja ningú sembla sentir-se culpable. Aquesta indiferència s'explica per un triple gir en els relats sobre les morts en frontera. El primer gir data de finals de 2014, quan el rescat marítim va deixar de ser una

prioritat. Si bé es va seguir parlant de la necessitat de salvar vides, aleshores l'argument va ser que la millor manera de fer-ho era acabant amb les operacions de rescat, que s'entenia encoratjaven a les persones migrants a jugar-se la vida. La lògica era que a més control i més devolucions, menys sortides i, per tant, menys morts. Sabent que no serien rescatats o que serien retornats d' immediat, qui s'atreveria a posar la seva vida en risc? "Ofega un migrant per salvar un migrant", així ho va sintetitzar un periodista britànic al *The Telegraph*.

Ens hem convertit en l'Europa que no volíem. No només perquè hem normalitzat la mort cada any de milers de persones a les nostres fronteres. També perquè hem acceptat que aquestes morts, que sovint són morts per omissió, són l'altra cara de la frontera, els efectes col·laterals de les nostres pròpies polítiques de no arribada.

El segon gir va arribar amb la crisi de recepció de refugiats del 2015. Aleshores les polítiques per "salvar vides" van prendre la forma d'operacions de "lluïta i combat contra els traficants". El raonament era que destruint els vaixells que els transportaven no només se salvaven les vides dels migrants sinó que també s'evitava que caiguessin en l'esclavitud. El rescat, doncs, passava a fer-se de manera "preventiva" deixant-los en terra. A nivell discursiu, la culpa passava a ser dels traficants. Com més inhumans i salvatges es presentaven els traficants, més humana i mancada de responsabilitat es mostrava la frontera europea.

A partir del 2020 l'ús dels refugiats com a arma política per part dels països veïns (Turquia al febrer de 2020, Marroc al maig de 2021, i Bielorrússia a la tardor de 2021) ha donat un tercer gir a l'argument. En cada crisi, la UE s'ha escandalitzat pel "cinisme" i la "indecència" dels governs d'aquests països, però alhora no ha dubtat en declarar-se en "guerra", tant amb el to de les seves paraules com amb el desplegament dels exèrcits nacionals en frontera. En aquest nou context, ningú parla de salvar vides. Ara la qüestió es planteja en termes de no caure en la seva "trampa", i la trampa són els migrants, que es considera que s'han de frenar i retornar el més aviat possible. Així és com s'arriba a afirmar que "qualsevol mètode" és vàlid a fi de "garantir les fronteres i la integritat territorial".

Sense adonar-nos-en, ara sí, ens hem convertit en l'Europa que no volíem. No només perquè hem normalitzat la mort cada any de milers de persones (i centenars de nens) a les nostres fronteres. També perquè hem acceptat que aquestes morts, que sovint són morts per omissió, són l'altra cara de la frontera, els efectes col·laterals de les nostres pròpies polítiques de no arribada. En aquest sentit, no són només morts accidentals. Formen part de la necropolítica de la frontera, aquella que subordina el dret a la vida d'uns (els no-ciutadans, els de fora, aquells que no són percebuts com a part del nosaltres) al dret dels estats a "defensar" les seves pròpies fronteres.